

אוריינות חזותית בחינוך M.Ed.

הוראה רב-תחומית באמנות ככלי ללמידה משמעותית בגילאי היסודי: מחקר הערכה בבית-החינוך הדמוקרטי "שבילים"

יעל עינת עורקבי
בהנחיית: ד"ר איתן מכטר

מבוא

רבות נכתב על חינוך לאמנות, תרומתו לחברה ולחינוך בפרט. רק לאחרונה יצא ספר העוסק בנושא ונתמך בגדולי הפילוסופים, חוקרי החינוך והרוח¹. אם כך, בבואי לערוך מחקר בנושא ההוראה הרב-תחומית באמנות ככלי ללמידה משמעותית, גיליתי את האתגר במציאת אותו "קסם" המתרחש בשיעורי האמנות וחיבורו אל הוראת מקצועות השפה והחשבון. מניסיוני כמורה למחול אני חווה באופן תדיר את שמחת ליבם של הילדים, את ההתלהבות והחדווה שבלמידה, לא פעם מסתיים השיעור והילדים מתקשים להיפרד וממשיכים ליצור בתשוקה ובאחדות מעוררת השתאות. תהיתי לא פעם, אם שילוב בין התחומים יוכל להפוך אפילו במעט, את הלמידה של מקצועות הליבה למעניינת ומעוררת יותר. עבודה זו באה לחקור ולהעריך את תכנית ההוראה הרב-תחומית המתקיימת זו השנה השישית בבית-החינוך הדמוקרטי "שבילים" בפרדס חנה. המחקר יבוסס על מידע שצברתי כמורה למחול וכיזמת ושותפה ב"צוות אמנות" בבית-החינוך אשר פועל דרך פרויקטים רב-תחומיים המנכיחים את השפה החזותית במרחב בנקודות זמן קבועות ומשתנות על-פי צורך. מתוך מחשבה על עידוד יצירתיות ויחס שוויוני לתלמידים כשותפים משמעותיים ורבי השפעה בתהליך, מתקיימת הקפדה מצד הצוות על טביעת כף ידם של הילדים בכל תחום סביב נושא מרכזי: באמנות הפלסטית הם שותפים מלאים לתכנון והביצוע, בתיאטרון הם אחראיים על עריכת הטקסטים או כתיבתם. כמו כן, הם נדרשים לחקור ולעבוד על הדמויות השונות, להביע עמדה, ביקורת או הצעות לייעול האפקטיביות על הבמה. במחול ובתנועה התלמידים עובדים דרך שפה של דימויים אשר מעובדים לקומפוזיציות תנועתיות מורכבות. המחקר נבע מתוך עבודת הצוות עם מורות האמנות אשר הוביל לעבודה בשטח עם תלמידים בגילאי היסודי, עם המורים המחנכים

¹ הספר "חינוך לאמנות" אשר יצא לאור לפני כשנתיים. ראה פרטים מלאים בביליוגרפיה

ועם מורי מקצועות הליבה. דבר מעניין אשר התגלה מהעבודה בבית-החינוך הוא התגובה של מורים מתחומי ידע שונים, בין השאר שאינם מתחום האמנות, לשילוב השפה החזותית בהוראתם, מתוך מחשבה על גיוון דרכי הוראה ובכך עוררו דיון מרתק בשאלות של מהות הלמידה בבית-החינוך, שיתוף הפעולה בין המורים, בין התלמידים ורצון להרחיב את הדעת והפרקטיקה של ההוראה. שאלות המחקר שעלו הן: באיזה אופן תכנית ההוראה הרב-תחומית דרך אמנות תורמת ללמידה? ובאיזה אופן היא מקשה עליה? האם עולה צורך בשיעורי הליבה לשימוש באמצעים חזותיים? מה היתרונות של שיתופי הפעולה הקיימים בין מורות מקצועות האמנות למורות מקצועות הליבה? האם יש מקום לייעל אותם? אם כן, כיצד?

לצורך המחקר נבחרו שש מורות אשר עברו ראיונות עומק שמטרתם לנסות להבין את תכנית ההוראה הרב-תחומית בבית החינוך כמו-גם את אופן השימוש בשפה החזותית ומידת היעילות של שפה זו כמעבירה ידע לתלמידים. כל זאת תוך ניסיון לתת את הדעת כיצד להגיש את השפה לילדים? באיזה עיתוי? באיזה מינון? ומה נדרש בכדי ליצור תכנית עבודה-רב תחומית משמעותית אשר תצא ממקצועות האמנות ותשלח זרועות אל מקצועות הליבה?

עבודה זו מחולקת לשלושה פרקים מרכזיים: בפרק הראשון תוצג סקירה תאורטית אשר תבהיר את המושגים: למידה משמעותית ולמידה רב תחומית ותחבר בניהם, בהמשך יובא מחקר עיוני בנושא השפה החזותית בבתי-הספר ובסופו של הפרק הראשון אדון בחינוך לאמנות ותרומתו ללמידה משמעותית דרך יצירה, חושים ואסתטיקה. בפרק השני ארחיב בנושא מתודולוגיית המחקר, אציג את שיטת המחקר ואעמיק בשדה המחקר, בית החינוך דמוקרטי "שבילים" ופועלו של צוות אמנות בתוכו. בפרק האחרון אציג את הממצאים תוך דיון בסוגיות הקשורות לשאלות המחקר. הפרק יחולק לפי נושאים שעלו מתוך הראיונות והם: מיומנויות "ליבה" בשיעורי האמנות ושימוש באמצעים חזותיים ואמנותיים בשיעורי הליבה, למידה רוחבית סביב נושא מרכזי, השפה החזותית בבית-החינוך שבילים והתקשורת בין צוות אמנות למורי ליבה: אתגרים והצעות ייעול.

כל אחד מהפרקים יחתם בסיכום קצר המנסה לעמוד על הקשר בין הממצאים עצמם לבין סקירת הספרות התאורטית ושאלות מחקר. אחתום את העבודה בסיכום בו אציג את העבודה על-פי שלבים, מהלך המחקר, הממצאים והמסקנות. לבסוף, אנסה לחבר את התאוריה, המחקר, הממצאים, הדיון והמסקנות לכדי תשובה על שאלות המחקר.